

Culemborg, Grote of Barbarakerk
15 april 2018
Voorganger: ds. Henk Fonteyn

Gemeente van Christus,

“...Wat zou het mooi zijn als na eeuwen van verdringing juist de kerk eens het voorbeeld zou geven van seksuele bevrijding in het licht van de Schepper.

Daarom doe ik tenslotte het voorstel aan de commissie Kunst in de Kerk om hier de volgende tentoonstelling te wijden aan het Hooglied, - en dan niet alleen ruimte te geven aan de mystieke lezing van het Hooglied, maar ook aan de onverbloemd erotische, die er heel natuurlijk mag zijn, juist ook in de kerk.

En als titel van de tentoonstelling stel ik voor: ‘Hooglied in de vrijstad’.”

Met deze woorden eindigde een preek van onze dominee Henri Veldhuis, op 19 april 2015. Een preek die u via zijn website nog altijd kunt terugvinden en die ik graag aanbeveel om nog eens na te lezen, in een dienst die destijds voor velen van ons een belevenis was, waarover we met elkaar doorspraken, waar we blij en enthousiast van werden.

Vanmorgen, drie jaar later, opnieuw aandacht voor het Hooglied. Met als concreet resultaat van het genoemde voorstel van Henri de tentoonstelling die u hier en nu kunt bezichtigen en beleven.

Vanmorgen mag ik, als voorzitter van de stichting Kunst in de Kerk die heel hard aan deze expositie heeft gewerkt, voorgaan. En ik zeg u van tevoren: een belangrijk deel van mijn overdenking vindt u terug in het voorwoord van het boekje dat we bij deze expositie hebben gemaakt en waar u voor het onthutsend geringe bedrag van 3 euro eigenaar van kunt worden.

Dan heeft u én de hoofdgedachten van mijn preek, én een hele serie mooie foto's en beschrijvingen van hier vertoonde werken! Met de teksten uit het Hooglied waardoor de werken geïnspireerd zijn. Het levert alles bij elkaar een prachtige bundel op, met meditatie in woord en beeld. Mijn advies: eerst aanschaffen, en met dit boekje de tentoonstelling bezichtigen. En er dan werkelijk de tijd voor nemen. Dat kan nog twee weken, elke middag, behalve maandag. En het kan deze middag, om 15.00 uur, met een rondleiding van Anniko Ouweneel, de samensteller van deze expositie.

Het Hooglied. Sjier hasjiriem, heet het in de Hebreeuwse bijbel, het lied der liederen. Een typisch Hebreeuwse manier om een superlatief aan te geven, net als 'heilige der heiligen' of 'heer der heren'. Bedoeld wordt: het mooiste lied. En Maarten Luther heeft er de mooie naam Hooglied voor bedacht.

In de Hebreeuwse Bijbel behoort het Hooglied tot de zogeheten *megilloth*, de feestrollen, samen met Prediker, Ruth, Esther en Klaagliederen. Feestrollen: omdat deze bijbelboeken op specifieke feesten, of gedenkdagen, in de synagoge gelezen worden.

En laat nou het Hooglied gelezen worden op ... u raad het nooit, of misschien ook wel: op Pesach. Het is net weer voorbij. Pesach, of Pascha, het bevrijdingsfeest, waarop gelovige joden gedenken hoe hun voorvaders door de liefde van God, de God van Abraham, Izak en Jakob, tevoorschijn geroepen zijn uit het land van slavernij en duisternis en hoe diezelfde God vandaag nog altijd door zijn liefde mensen wil bevrijden van alle vormen van slavernij. Dat is Pesach.

Zelfs niet gelovige Joden – daar zijn er heel veel van – vieren Pesach, op z'n minst als een nationaal feest, het feest van de geboorte van de natie. Het is verdrietig en verwarrend, dat uitgerekend dit volk, dat zoveel weet heeft van slavernij, discriminatie en vervolging, heden ten dage ook zelf een ander volk met harde hand overheerst. Dat zou ik vanmorgen liever niet zeggen, - het liever licht en luchtig houden, maar zou mezelf een lafaard vinden als ik dat nu niet zou zeggen.

Hooglied. In de synagoge dus gelezen op Pascha. Als een allegorie voor de innige liefde van de Allerhoogste voor zijn volk.

Zo zeiden de rabbijnen het: dat herderinnetje uit de woestijn, dat moet wel Israël, dat moet wel de dochter Sions, dat moet wel jonkvrouw Jeruzalem zijn. Tegen wie de Eeuwige in zijn liefde zegt: mijn beminde, mijn duifje, sla je vleugels uit, vlieg met me mee naar het beloofde land.

En zo heeft het Hooglied– de canon, de verzameling heilige geschriften waarover consensus was, gehaald. Op het nippertje. Want ja, de naam van God komt er immers niet in voor. Het is een wel heel *aards* boek.

De taal is lustig, lieflijk, open en soms bloot. En dat vonden de mannen die over de inhoud van de canon moesten beslissen, lastig.

Zoals ook later de christelijke kerkvaders, Augustinus voorop, (met zijn verleden als womani-zer snap je dat wel) dat Hooglied maar lastig vonden. En er alleen mee uit de voeten konden door het te lezen als allegorie: de minnaar in het gedicht: dat moet wel Christus zijn, de herder, de held, de vriend. En zij, zij is natuurlijk Maria, zij is de kerk, de bruidsgemeente.

En christelijke mystici maakten het nog persoonlijker: het Hooglied spreekt over Christus en mijn ziel. Over de Goddelijke liefde en mijn zielsverlangen naar die liefde.

Terecht heeft Henri in zijn preek benadrukt dat we het Hooglied allereerst mogen horen voor wat het primair is: *een liedje van verlangen*.

Ik citeer nog een keer uit zijn preek: *“Een onbevangen spel van erotiek, zonder belasting van zonde, schaamte of banaliteit... Juist het Hooglied maakt ons duidelijk wat bedoeld kan zijn met goede schepping, met onbevangen erotiek en lichamelijkeheid, met zuivere genieting, zonder verdringing of uitspatting. Daar hoort ook bij dat niet alles publiekelijk wordt gezegd en getoond. Er blijft geheim en privacy, want alles wat mooi is, is kwetsbaar. ‘Schroom’, dat lijkt me een mooi en passend woord, - en dat is wat anders dan angstige schaamte.”*

Aniko Ouweneel-Toth, onze conservator die we – dankzij mooie subsidies – voor het samenstellen van deze expositie mochten vragen, is het gelukt om hier in de kerk een integere expositie binnen te halen van kunstenaars, die met die genoemde gepaste schroom dat spannende terrein van erotiek en lichamelijkeheid, zinnelijkheid en genieting in beeld hebben gebracht. Niet plat en banaal, maar ook zonder de benepenheid en krampachtigheid waar we helaas ook in de kerk vaak last van hebben gehad als het om seksualiteit ging – met als heel duistere keerzijde daarvan seksueel misbruik, incest en schending van elkaars grenzen, uitgerekend door geestelijken, door katholieke priesters, evangelisten en voorgangers van evangelische snit, of autoritaire vaders in de gesloten ultra-gereformeerde kringen. Gelukkig heeft paus Franciscus de moed gehad om te erkennen dat hij aanvankelijk te luchtig had gereageerd op de beschuldigingen van misbruik aan het adres van hoge kerkvorsten in Chili. Het is fijn om eindelijk eens een feilbare paus te hebben die dat ook wil weten... maar dit terzijde.

Nog even over die schroom...Ik heb gemerkt dat ik die zelf ook voel als ik tegenover bepaalde kunstwerken sta. Bv. hier achter me, op het koor. Zowel bij de twee objecten van Tineke

Smith als in die grijze kubus van Arent Weevers, waarin twee naakte gestalten op het beeldscherm dansen op de harteklop van de bezoekers. Maar je mag die schroom voelen en overwinnen en je laten meenemen en voelen wat je voelt.

Misschien moet ik nu meteen zeggen dat we in deze expositie bewust ook aandacht hebben willen vragen voor erotiek tussen mensen van hetzelfde geslacht. Inderdaad, daarover zingt het Hooglied niet, en inderdaad, daarover zijn de Bijbelschrijvers, van Mozes tot Paulus, niet positief. En tot op vandaag is er in veel godsdienstige culturen, bepaald niet alleen in het christendom, grote aversie tegen homoseksualiteit. Op z'n best blijft het bij "*don't ask, don't tell*", maar hoe best is dat ... Het mag duidelijk zijn dat wij tegenwoordig anders naar alternatieve relatievormen kijken dan de bijbelschrijvers in hun tijd en culturele en religieuze context. Ik zou zeggen: gelukkig maar. Maar wat we zeiden over het Hooglied als voorbeeld voor openheid zonder plathed, vurig, maar ook met respectvolle beschroomdheid, dat geldt ook hier. Gay Pride, ja prima, maar ook hier geldt dat wat kostbaar is, tevens kwetsbaar is en behoedzaamheid verdient.

Ik denk dat u met me eens zult zijn dat deze expositie een mooie, delicate evenwichtsdans is geworden tussen die behoedzaamheid en anderzijds vrolijke openheid, tussen zinnelijkheid en schroom, tussen 'open en bloot' en het bewaren van het geheim.

Net zoals de dichter van het Hooglied dat zo prachtig doet.

Tenslotte, nog iets over de evangeliëlezing voor deze morgen. Ik denk dat de evangelist Johannes, als hij Maria, nog in het halfdonker, schildert, zoekend naar Hem die zij liefheeft en die ze kwijt denkt te zijn, aan het Hooglied – (trouwens ook aan de Hof van Eden in de eerste hoofdstukken van Genesis) heeft gedacht. Zoals het meisje in het Hooglied op zeker moment beschreven wordt, dwalend door de straten van de stad, op zoek naar haar beminde, zo schildert hij Maria Magdalena, zoekend in die graftuin. En Maria, dat zijn wij allemaal, gevangen en opgesloten in ons verdriet, ons gemis, onze onmacht, onze gebrokenheid, onze donkere en sombere gedachten. Bestaat er wel liefde, sterker dan de dood? Je durft het vaak niet meer te geloven...

Maar dan klinkt er die liefdevolle stem, die het Pasen laat worden, die ons midden in de dood tot nieuw leven, tot opstaan roept. Die ons bij onze naam noemt, als een Minnaar, die ons tevoorschijn roept, die ons op een weg brengt van hopen, vertrouwen en liefhebben.

Sterk als de dood, nee, sterker dan de dood is de liefde, Gods liefde waarmee Hij zijn volk uit het doodsland Egypte riep, waarmee Hij zijn Kind Jezus door de dood heen haalde, de liefde waarmee Hij ook naar ons uitgaat, en ons wil winnen als een Minnaar, ons wil omhelzen en ons wil kussen met de adem van zijn Geest.

Toon Hermans schreef een prachtig liedje, dat Janny Rijnveld voor ons gaat zingen nu: "Als de liefde niet bestond". U mag denken aan alle aardse liefdevolle relaties, maar ik beluister het ook als allegorie voor de liefde van God, die – alle gebrokenheid ten spijt – ons doet geloven dat het niet vergeefs is, te bloeien en te minnen.

Amen